



ČOSIV

Česká odborná společnost
pro inkluzivní vzdělávání

PORUCHY CHOVÁNÍ V ZÁKLADNÍM ŠKOLSTVÍ V DATECH

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

- Ve školním roce 2016/2017 se v základních školách vzdělávalo 9 225 dětí s diagnózou závažné poruchy chování (dále jen poruchy chování).¹
- Většina dětí s diagnózou poruchy chování se vzdělává v běžných školách.
- Celkový počet dětí s touto diagnózou odpovídá dalším indikátorům problémů v oblasti chování, jako jsou počty klientů středisek výchovné péče nebo kurátorů pro mládež.
- Během uplynulých deseti let došlo téměř k čtyř-znásobení počtu dětí s diagnózou poruchy chování evidovaných v základním školství.
- Podle všech dostupných indikátorů (např. trestná činnost dětí) však počet dětí se skutečně závažnými problémy v oblasti chování dlouhodobě stagnuje, nebo dokonce klesá.
- Hlavní příčinou dramatického zvýšení počtu dětí s diagnózou poruchy chování ve školských statistikách jsou nejpravděpodobněji změny v diagnostické praxi školských poradenských zařízení v průběhu uplynulých 10 let. Nejspíše byly postupně stále častěji diagnostikovány poruchy chování v případech problémového chování dětí, ve kterých v minulosti tato diagnóza přidělována nebyla.
- Hypotézu o změnách v diagnostické praxi jako hlavním zdroji nárůstu diagnóz poruch chování potvrzují i zjištěné velmi vysoké rozdíly mezi kraji v podílu dětí s diagnózou poruchy chování. V některých krajích zřejmě dochází k výrazně častějšímu přidělování této diagnózy, zatímco v jiných krajích nejsou změny tak významné.

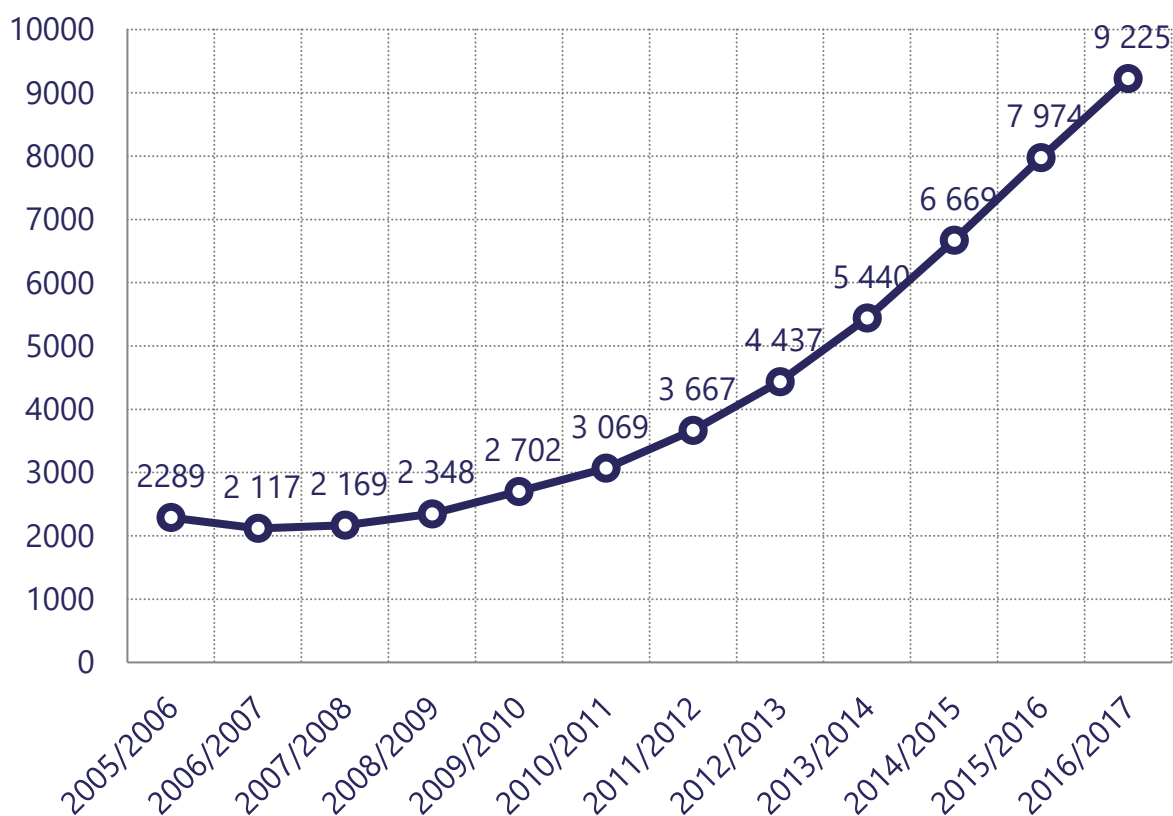
¹ Není-li uvedeno jinak, všechny uvedené statistiky vychází ze Statistické ročenky školství dostupné na: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

VÝZNAMNÁ ZJIŠTĚNÍ Z ANALÝZY DOSTUPNÝCH STATISTICKÝCH DAT VZTAHUJÍCÍCH SE K PROBLEMATICE PORUCH CHOVÁNÍ

1 ZA POSLEDNÍCH DESET LET DOŠLO K ZPĚTINÁSOBNÍ POČTU DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ V ZÁKLADNÍM VZDĚLÁVÁNÍ...

- Ve školním roce 2016/2017 se v základních školách vzdělávalo 9 225 dětí s diagnózou poruchy chování.
- To je o téměř o 7 tisíc více než před jedenácti lety.
- Počet dětí s diagnózou poruchy chování v ZŠ v roce 2016 byl čtyřikrát vyšší než v roce 2005.

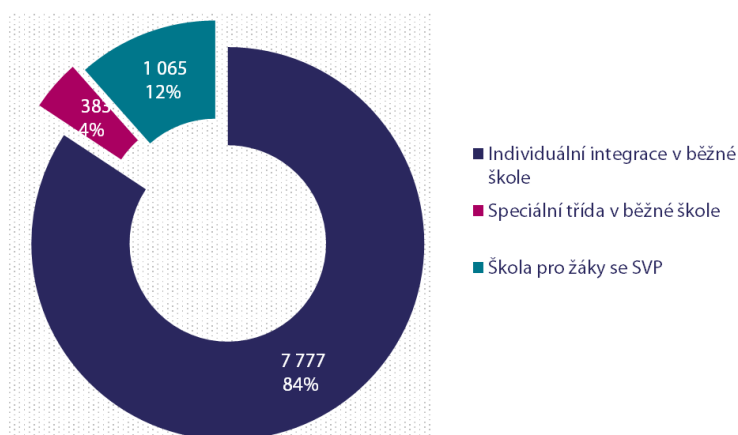
Počet dětí v základním školství s diagnózou poruchy chování



2 VĚTŠINA DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ NAVŠTĚVUJE BĚŽNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY...

- ➔ Formou individuální integrace v běžné třídě základní školy se ve školním roce 2016/2017 vzdělávalo 84 % dětí s diagnózou poruchy chování.
- ➔ Podíl dětí s diagnózou poruchy chování vzdělávaných v běžných třídách byl o 20 % vyšší než ve školním roce 2007/2008, kdy se v běžných třídách vzdělávalo 64 % dětí s diagnózou poruchy chování.
- ➔ Od školního roku 2007/2008 došlo k více než zpětinásobení počtu dětí s diagnózou poruchy chování vzdělávaných v běžných třídách (z 1 385 na 7 777), počet dětí s touto diagnózou ve školách pro žáky se zdravotním postižením (školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona) se zdvojnásobil.

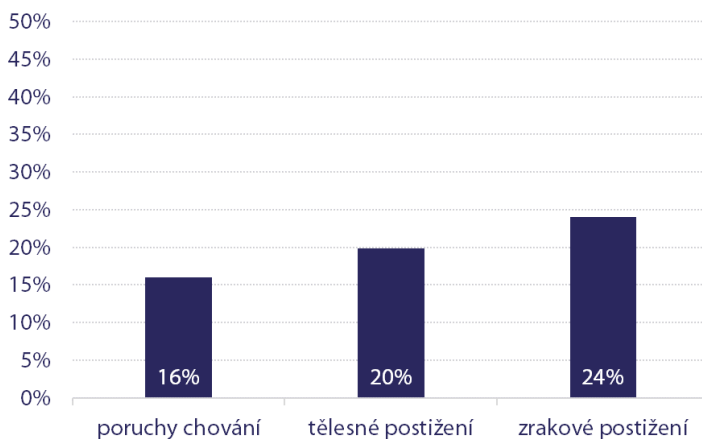
Děti s diagnózou "poruchy chování" v základním školství podle formy integrace



3 DIAGNÓZA PORUCHY CHOVÁNÍ JE MÉNĚ ČASTÝM DŮVODEM VYLOUČENÍ Z HLAVNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROUDU NEŽ ZRAKOVÉ NEBO TĚLESNÉ POSTIŽENÍ...

- ➔ Ve speciálních třídách nebo školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona se vzdělávalo 16 % dětí s diagnózou poruchy chování, což je o 4 resp. 8 % méně než v případě dětí s tělesným a zrakovým postižením.

Podíl dětí vzdělávaných bez kontaktu s intaktními dětmi ve speciálních třídách nebo školách pro žáky se SVP



4 DĚTI S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ TVOŘÍ ČÍM DÁL VĚTŠÍ ČÁST DĚTÍ VZDĚLÁVANÝCH MIMO HLAVNÍ VZDĚLÁVACÍ PROUD, JEJICH POČTY VE SPECIÁLNÍCH ŠKOLÁCH JSOU VŠAK STÁLE NÍZKÉ...

- Podíl žáků s diagnózou poruchy chování na celkovém počtu žáků ve školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona se sice za posledních 9 let téměř ztrojnásobil, avšak děti s diagnózou poruchy chování stále tvoří méně než pět procent žáků těchto škol. K nárůstu podílu dětí s diagnózou poruchy chování došlo především kvůli snížení celkového počtu dětí v těchto školách, nikoli kvůli navýšení počtu dětí s diagnózou poruchy chování.

Školní rok	Celkový počet dětí ve školách pro žáky se SVP	Počet dětí s diagnózou poruchy chování ve školách pro žáky se SVP	Jakou část tvoří děti s diagnózou poruchy chování ze všech dětí vzdělávaných ve školách pro žáky se SVP?
2007/2008	31 784	508	1,6 %
2008/2009	31 151	688	2,2 %
2009/2010	30 895	522	1,7 %
2010/2011	28 719	538	1,9 %
2011/2012	26 162	547	2,1 %
2012/2013	24 851	727	2,9 %
2013/2014	24 035	783	3,3 %
2014/2015	23 877	931	3,9 %
2015/2016	23 880	1 123	4,7 %
2016/2017	22 721	1 065	4,7 %

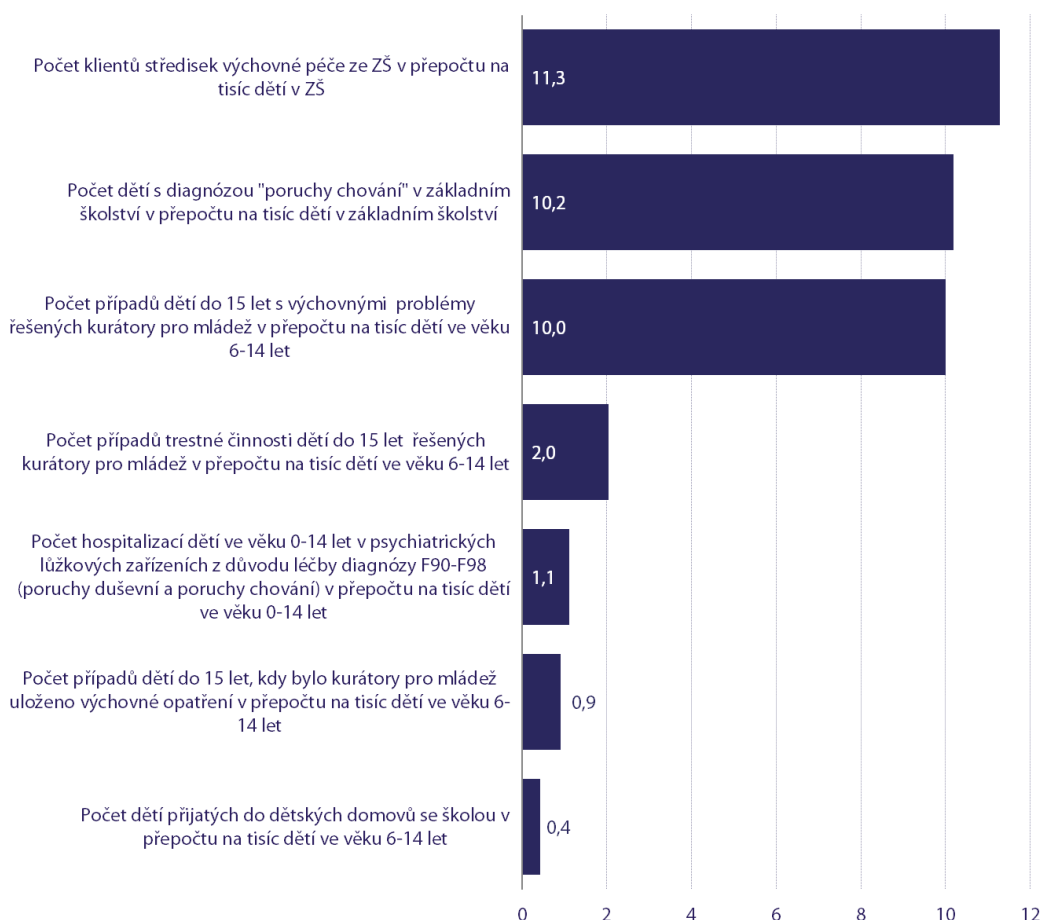
5 POČET DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ SE VE SROVNÁNÍ S JINÝMI INDIKÁTORY OBTÍŽÍ V OBLASTI CHOVÁNÍ NEJEVÍ JAKO NEPŘIMĚŘENĚ VYSOKÝ...

- Provedli jsme srovnání počtu dětí s diagnózou poruchy chování evidovaných ve školství v přepočtu na tisíc dětí v základním školství s dalšími dostupnými indikátory prevalence problémů v oblasti chování ze školské, zdravotnické a sociální oblasti.
- Ukazuje se, že při prevalenci 10 dětí s poruchou chování na tisíc dětí v základním školství je počet dětí s diagnózou poruchy chování velmi podobný počtu klientů středisek výchovné péče (SVP) ze základních škol a počtu případů dětí do 15 let s „výchovnými problémy“ evidovaných kurátory pro mládež.²
- Počet dětí s diagnózou poruchy chování je výrazně vyšší než počet případů dětí, které se dopustily trestné činnosti, řešených kurátory pro mládež.³ To samé platí i pro počet dětí přijatých v důsledku problémů v oblasti chování do dětských domovů se školou, nebo hospitalovaných v psychiatrických lůžkových zařízeních z důvodu léčby diagnózy F90-F98 poruchy duševní a poruchy chování.⁴ Toto však není překvapivé vzhledem k tomu, že tyto indikátory již zachycují případy velmi závažných problémů v oblasti chování.

² MPSV. Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2016. [online] [ověřeno k 17.10. 2017] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30184/Rocni_vykaz_o_vykonu_socialne_pravni_ochrany_deti_za_rok_2016.xls

³ tamtéž

⁴ Poskytnuto na základě dotazu Ústavem pro zdravotnické informace a statistiky.

Problémy dětí v oblasti chování na základě různých indikátorů


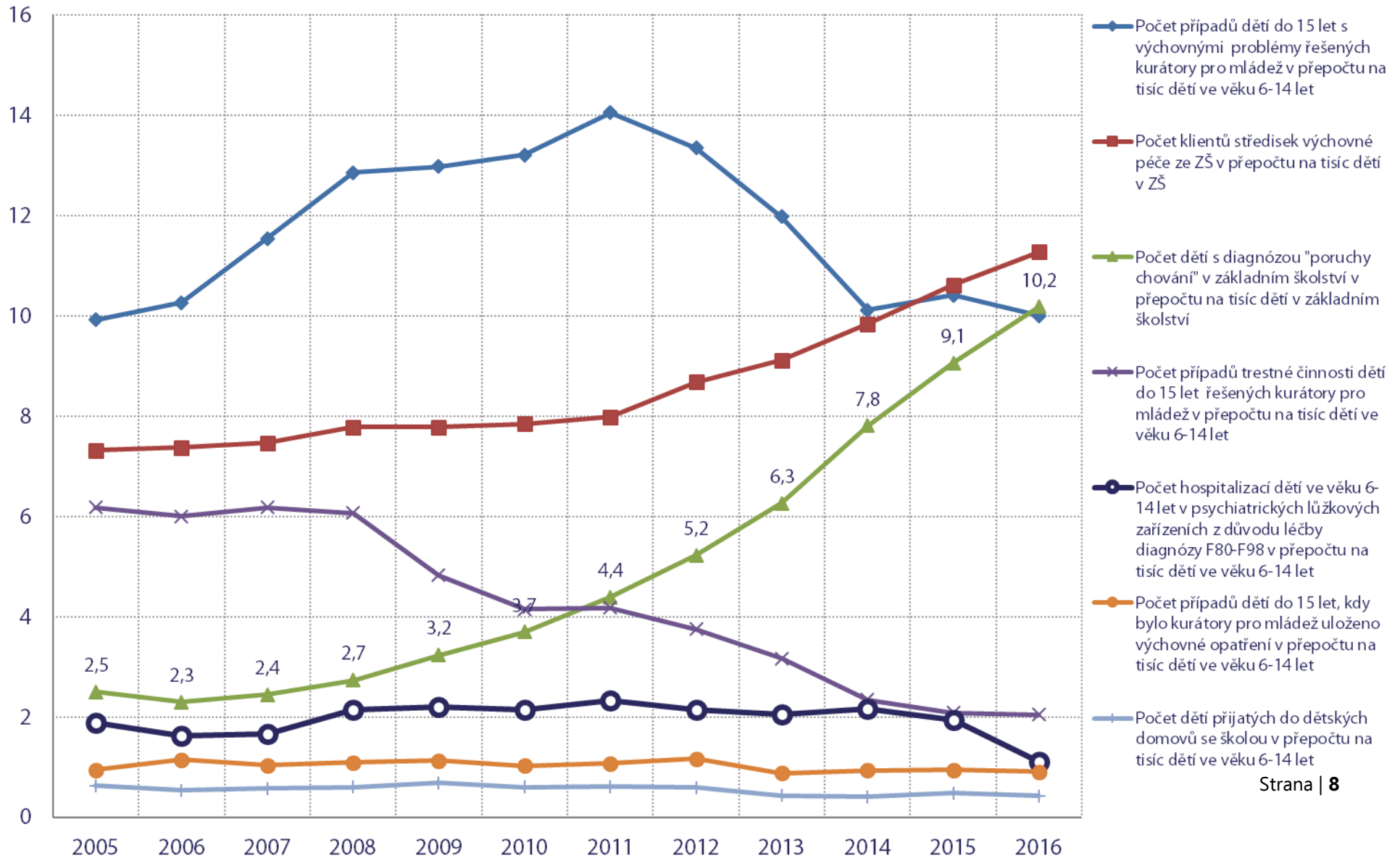
6 Z VÝVOJE OSTATNÍCH INDIKÁTORŮ OBTÍŽÍ V OBLASTI CHOVÁNÍ LZE USODIT, ŽE VYSOKÝ NÁRŮST V POČTU DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ VE ŠKOLSTVÍ NEBYL ZPŮSOBEN REÁLNÝM NÁRŮSTEM POČTU DĚTÍ S PROBLÉMOVÝM CHOVÁNÍM...

- ➔ Jak je vidět z grafu na následující straně, prevalence problémů v oblasti chování u dětí na základě jiných dostupných indikátorů je víceméně stabilní, nebo dokonce klesá jako v případě trestné činnosti dětí. Počet dětí hospitalovaných v psychiatrických lůžkových zařízeních s diagnózami F90-98 v přepočtu na tisíc dětí do 15 let taktéž klesl z hodnoty 1,4 v roce 2005 na 1,1 v roce 2016.⁵
- ➔ Za posledních 10 let mohlo dojít k nárůstu počtu případů „méně závažných“ problémů v oblasti chování, které se nedostanou k OSPOD či nekončí hospitalizací v psychiatrických zařízeních.
- ➔ Toto vysvětlení částečně podporuje zvýšení počtu klientů SVP ze základních škol na 150 % stavu v roce 2006.

⁵ tamtéž

- Ve stejném období nicméně došlo také k navýšení personální kapacity SVP o 40 %, ⁶ takže je možné, že nárůst počtu klientů SVP může odrážet, jak zvýšení počtu potřebných dětí, tak navýšení kapacity.
- Pokud došlo k nárůstu počtu dětí s obtížemi v oblasti chování, tak k němu došlo spíše mezi dětmi na prvním stupni základního vzdělávání. V roce 2016 měla SVP 3 784 klientů z prvního stupně základních škol, což bylo 180% hodnoty v roce 2006 (2 103), zatímco v případě dětí z druhého stupně základních škol došlo ve stejném období k nárůstu o 40 % (z 4 605 na 6 433).
- Celkově vzato můžeme nicméně na základě dostupných dat říci, že nejpravděpodobnější vysvětlení dramatického nárůstu počtu dětí s diagnózou poruchy chování v základním školství je to, že školská poradenská zařízení začala častěji přidělovat tuto diagnózu dětem, u kterých se vždy problémy v oblasti chování projevovaly. Počet dětí s diagnózou poruchy chování se tak dostal z velmi nízké hodnoty 2 dětí na tisíc dětí na hodnotu 10 dětí z tisíce, která spíše odpovídá skutečnému výskytu problémů v oblasti chování.

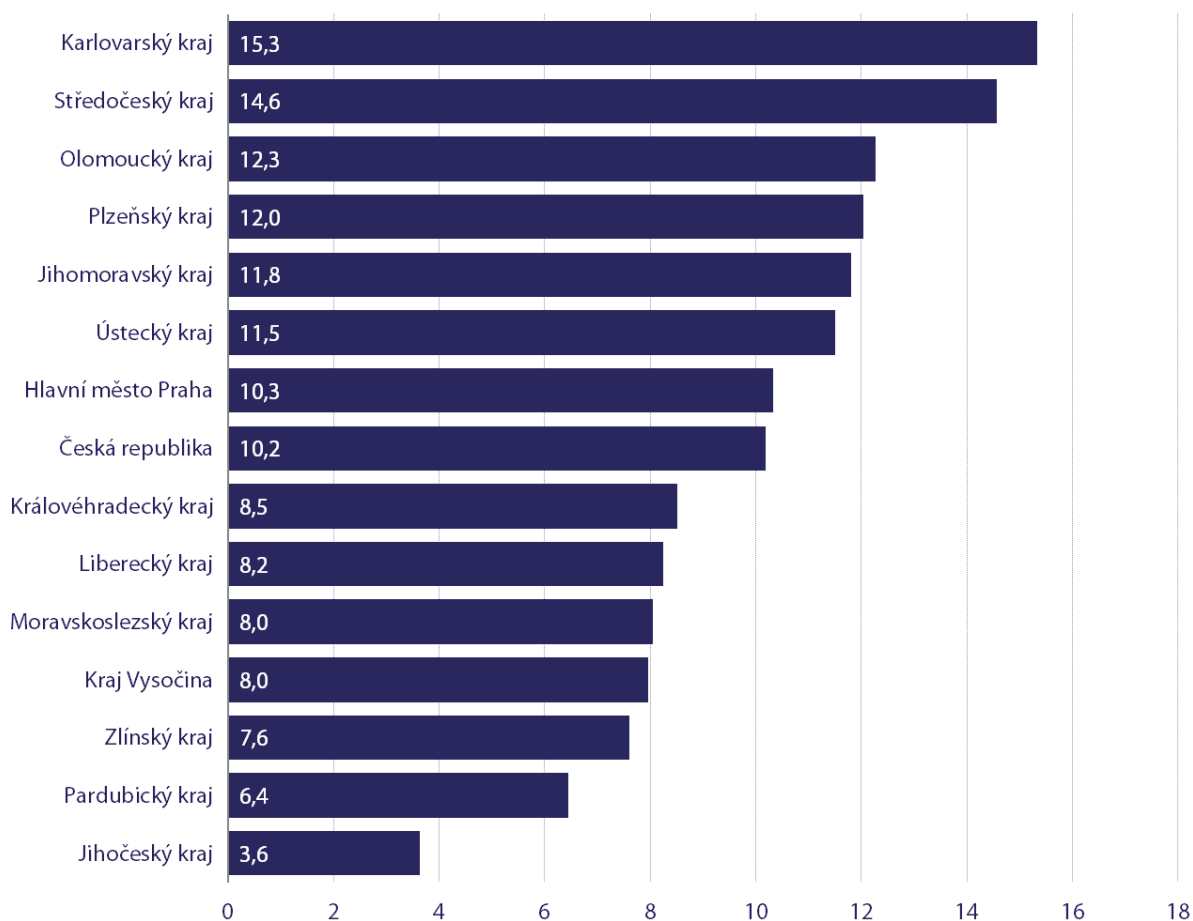
⁶ SVP disponovala v roce 2016 celkem 432 úvazky, oproti 291 úvazkům v roce 2006 (nárůst o 42 %), 228 speciálními pedagogy a psychology oproti 165 speciálním pedagogům a psychologům (nárůst o 38 %).

Vývoj prevalence problémů v oblasti chování u dětí do 15 let (v přepočtu na tisíc dětí v populaci)


7 POKUD JE O PORUCHY CHOVÁNÍ, PANUJÍ MEZI KRAJI VELKÉ ROZDÍLY V DIAGNOSTICKÉ PRAXI...

- Jak je vidět z následujícího grafu, existují značné rozdíly mezi kraji v počtu dětí s diagnózou poruchy chování v přepočtu na tisíc dětí v základním školství v kraji.
- Zároveň neplatí, že (s výjimkou Karlovarského kraje) vysoké podíly dětí s diagnózou poruchy chování zaznamenáváme v krajích, kde bychom je mohli očekávat na základě jiných indikátorů (jako např. v Moravskoslezském kraji), ale překvapivě ve Středočeském nebo Olomouckém kraji.
- Rozdíly v podílu dětí s diagnózou poruchy chování tedy velmi pravděpodobně nejsou způsobeny objektivními faktory, ale rozdíly v diagnostické praxi školských poradenských zařízení, která byla během uplynulých deseti let uplatňována. V současné době je udělení této diagnózy podmíněno vyšetřením odborného lékaře.

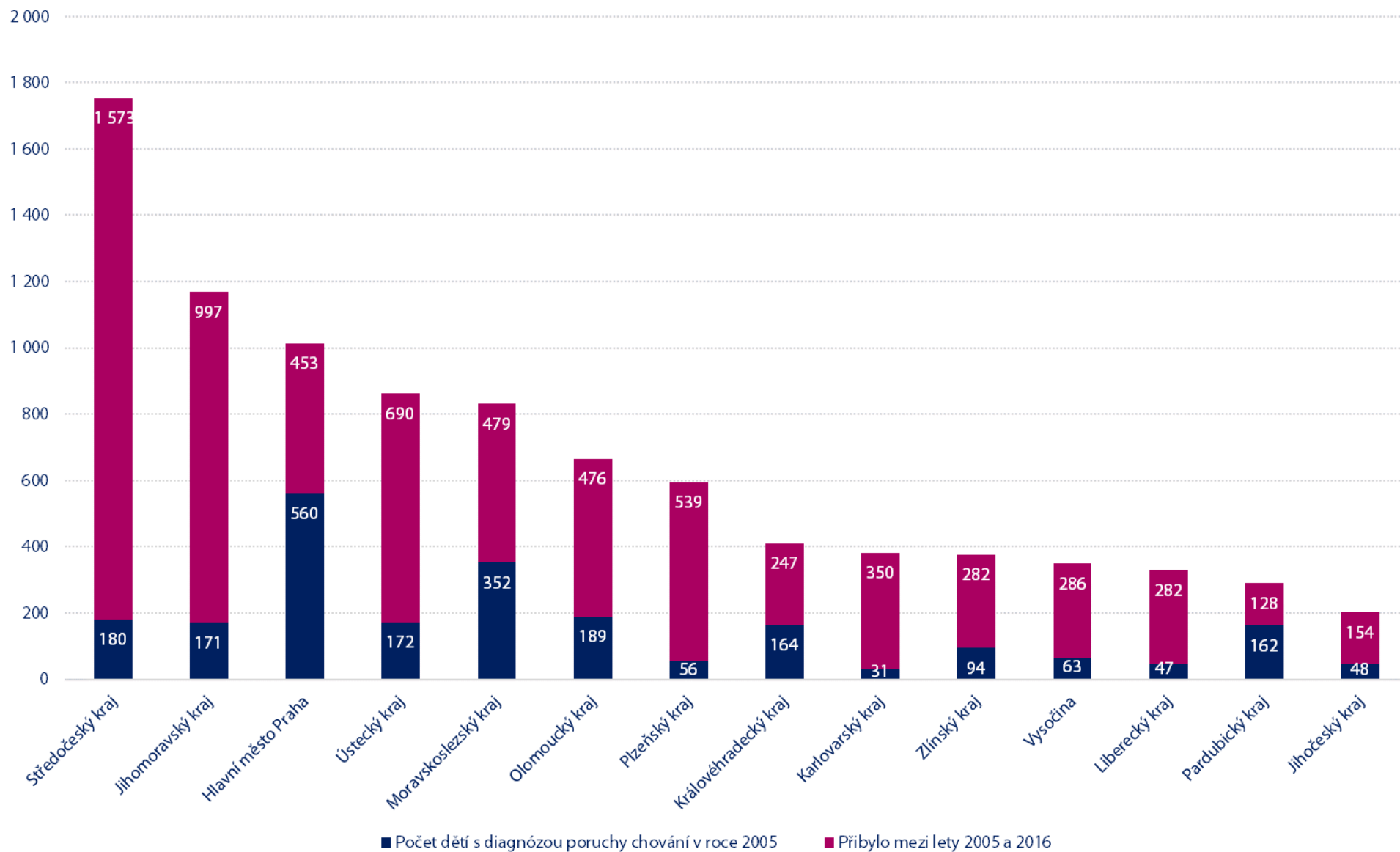
Počet dětí s diagnózou poruchy chování v přepočtu na tisíc dětí v základním vzdělávání v kraji



8 MEZI JEDNOTLIVÝMI KRAJI ČR EXISTUJÍ DRAMATICKÉ ROZDÍLY V TOM, JAK SE ZA POSLEDNÍCH 11 LET ZMĚNIL POČET DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ...

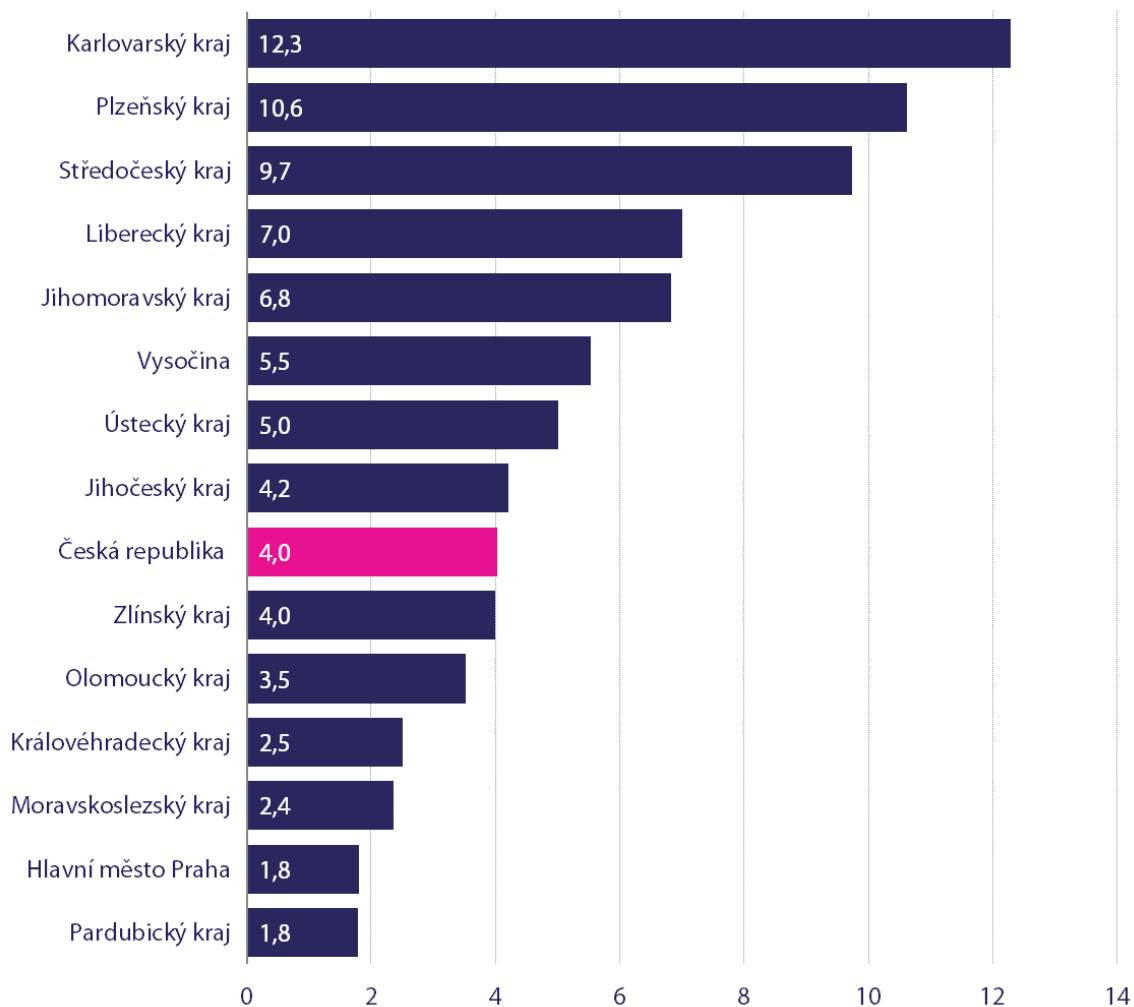
- ➔ Jak je vidět z grafu na následující straně, zatímco ve Středočeském kraji stoupl za posledních 11 let počet dětí s diagnózou poruchy chování o téměř 1600 dětí, v Pardubickém a Jihočeském kraji došlo ve stejném období k nárůstu pouze o 128 a 154 dětí.

Vývoj počtu dětí s diagnózou poruchy chování v základním školství v krajích ČR



- Mezi jednotlivými kraji ČR panují značné rozdíly v tom, k jak velkému nárůstu v počtu dětí s diagnózou poruchy chování v posledních deseti letech došlo.
- Zatímco v Karlovarském, Plzeňském a Středočeském kraji došlo k zdesetinásobení počtu dětí s touto diagnózou, v Pardubickém, Moravskoslezském, Královéhradeckém kraji a Praze došlo ve stejném období pouze ke zdvojnásobení počtu dětí s diagnózou poruchy chování.
- Tak dramatické rozdíly ve vývoji počtu dětí s diagnózou poruchy chování mezi jednotlivými kraji ČR jsou zcela jistě do značné míry zapříčiněny rozdílnou diagnostickou praxí v jednotlivých krajích ČR.

**Kolikrát více než ve školním roce 2005/2006 bylo dětí s
diagnózou poruchy chování v základním školství v kraji ve
školním roce 2016/2017?**

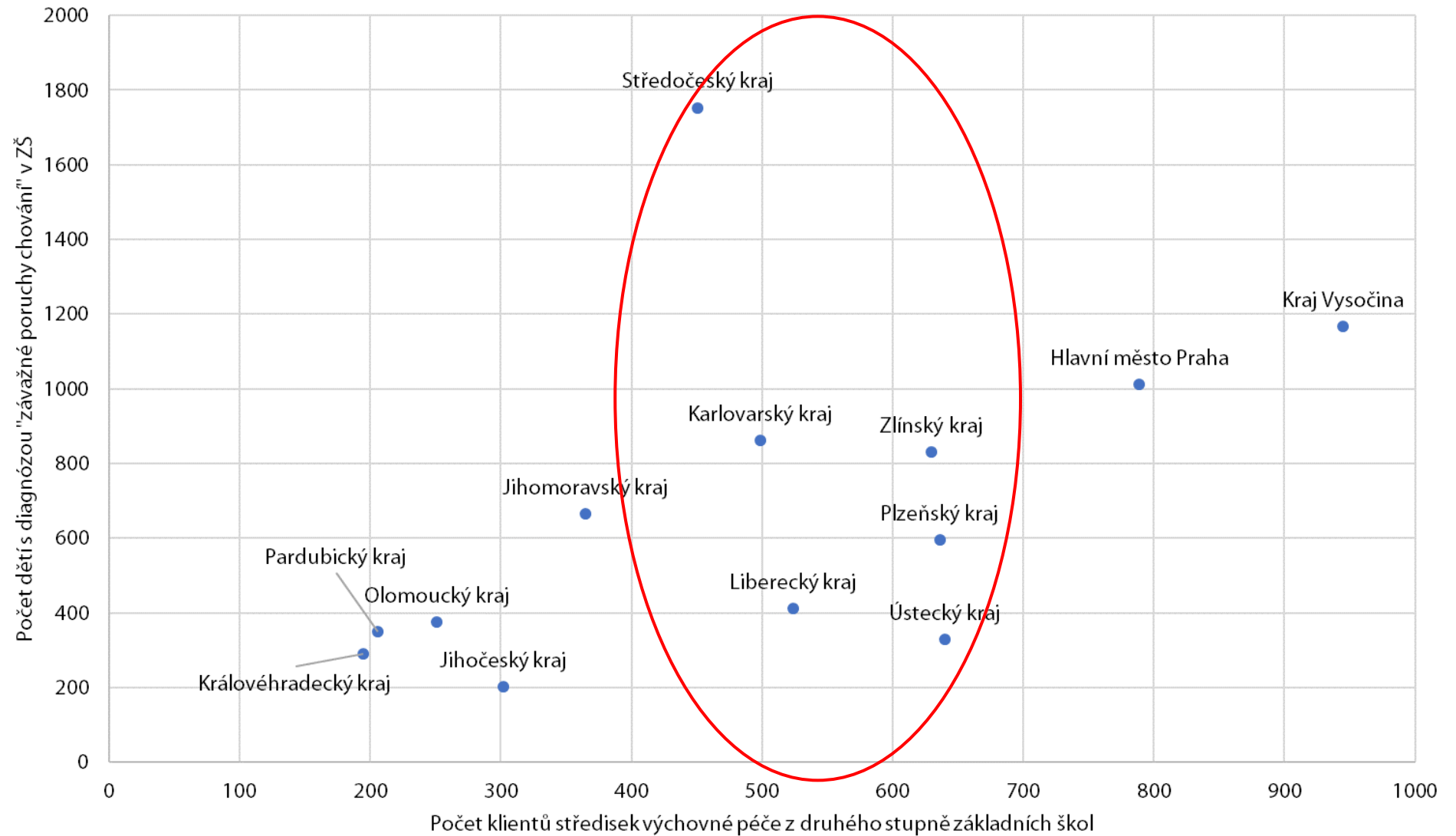


9 POČTY DĚTÍ S DIAGNÓZOU PORUCHY CHOVÁNÍ V KRAJÍCH MAJÍ JEN RELATIVNĚ SLABOU SOUVISLOST S DALŠÍMI INDIKÁTORY PROBLÉMŮ V OBLASTI CHOVÁNÍ

Analýza souvislosti mezi počtem dětí s diagnózou poruchy chování metodou lineární regrese ukázala, že:

- Existuje jen relativně slabá souvislost mezi počtem dětí s diagnózou poruchy chování v základním školství v kraji a počtem klientů středisek výchovné péče ze základních škol.
 - Celkový počet klientů SVP ze ZŠ vysvětluje 17 % variace v počtu dětí s diagnózou poruchy chování.
 - Počet klientů SVP z prvního stupně ZŠ vysvětluje pouze 5 % z dané variace.
 - Relativně nejsilnější je souvislost mezi počtem klientů SVP z druhého stupně ZŠ a počtem dětí s diagnózou poruchy chování, ale i v tomto případě je vysvětleno pouze 24 % z variace.
 - Jak je vidět z grafu na straně 12, v krajích, které mají podobné počty dětí v péči SVP, jsou velmi odlišné počty dětí s diagnózou poruchy chování.
- Překvapivě se ukázalo, že počty dětí s diagnózou poruchy chování dokážou lépe vysvětlit počty dětí v péči kurátorů pro mládež, což jsou indikátory ze sociální oblasti.
 - Počty výchovných opatření ze strany kurátorů pro mládež vysvětluje 20 % z variace v počtu dětí s poruchami chování.
 - Počet případů trestné činnosti dětí do 15 let vysvětluje 30 % z variace.
 - Počet případů dětí do 15 let s výchovnými problémy v péči kurátorů pro mládež vysvětluje 42 % z variace v počtu dětí s diagnózou poruchy chování v kraji. Jedná se tedy již o relativně silnou souvislost. Pokud vyřadíme z analýzy Středočeský kraj, ve kterém je evidentně výrazně vyšší počet dětí s diagnózou poruchy chování než v jiných krajích, vysvětluje počet dětí s výchovnými problémy v péči kurátorů pro mládež dokonce 70 % z variace v počtu dětí s diagnózou poruchy chování.
- Celkově vzato můžeme říci, že počet dětí s diagnózou poruchy chování v ZŠ v krajích ČR není zcela náhodný. Rámcově odpovídá tomu, kolik je v kraji dětí do 15 let v péči kurátorů pro mládež. Mezi kraji nicméně stále panují rozdíly v diagnostické praxi, pokud jde o poruchy chování.

Souvislost mezi počtem klientů SVP z druhého stupně ZŠ a počtem dětí s diagnózou poruchy chování



Souvislost mezi počtem dětí s výchovnými problémy v péči kurátorů pro mládež a počtem dětí s diagnózou poruchy chování

